

HYVINVOINTIVALTION VASTAISKU?

Ennen vuonna 1999 pidettyjä eduskuntavaaleja ja Paavo Lipposen toisen hallituksen muodostamista pohdin Dialogissa 1/1999 tulevan hallituksen keskeisiä strategisia valintoja. Pohdinnan taustalla olivat 1990-luvun alkupuolen lama ja sen perintö: iso valtionvelka, OECD-maiden vertailussa kireä verotus, hyvinvointivaltioon lamavuosina tehdyt leikkaukset ja laman aiheuttamat kasvaneet hyvinvointiongelmien sekä voimakas talouskasvu, joka lisäsi tuloeroja, mutta näytti koituvan vain nimeksi pienituloisimpien hyväksi.

Vaalien jälkeisen hallituksen strategiavaihtoehdot olivat mielestäni seuraavat.

Veroalestrategia käyttäisi julkiseen talouteen mahdollisesti syntyvän liikkumavaran bruttoveroasteen alentamiseen. Voimakas paino verojen alentamiseen merkitsisi, että valtiontalouden velka säilyisi suurena ja mahdollisessa taantumassa ongelmat kärjistyvät ja EMU-kriteerien täyttäminen vaarantuisi. Paineet julkisten menojen karsimiseen olisivat edelleen voimakkaat. Sosiaaliturvan tarveharkintaisuus kasvaisi. Tulonjako muuttuisi selvästi epätasaisemmaksi ja köyhyys yleistyisi. Eriarvoisuuden kasvua voitaisiin lieventää kohdentamalla verohelpotukset pienituloisille.

Velanhoidostrategiassa kasvun tuomaa liikkumavaraa käytettäisiin ensi sijassa valtionvelan supistamiseen, toissijaisesti veroasteen alentamiseen. Julkisen talouden mahdollisuudet ottaa vastaan taantuma paranisivat. Bruttoveroaste alenisi, mutta vähemmän kuin veroalestrategiassa. Paineet julkisten menojen karsimiseen olisivat pienemmät kuin veroalestrategiassa. Tulonjako tulisi epätasaisemmaksi, mutta vähemmän kuin veroalestrategiassa. Eriarvoisuuden kasvua voitaisiin hillitä, mutta ei estää.

Takaisin 80-luvulle -strategiassa veroaste säilyisi lähes nykyisellään. Sosiaaliturvan voimavaroja lisättäisiin niin, että laman vauriot korjataan ja nämä toiminnot pääsevät jakamaan kasvun hedelmiä. Tämän strategiavalinnan seurauksena valtionvelka supistuisi vain vähän ja kyky ottaa vastaan taantuma paranisi hitaasti. Bruttoveroaste säilyisi korkeana ja työtulojen verotus saattaisi jopa kiristyä. Julkiset hyvinvointimenot kasvaisivat ja tulonjako saattaisi jopa tasoittua ja suhteellinen köyhyys vähentyä.

Näin puhdaslinjaisina strategiset vaihtoehdot eivät käytännön politiikassa ilmene. Todellisuudessa niiden piirteitä yhdistellään. Vuonna 1999 kuitenkin arvelin, että valinta painottuisi velanhoidostrategian suuntaan. Olin väärässä. Veroalestrategia sai enemmän painoa kuin tuolloin ajattelin. Velanhoido ja verotuksen keventäminen ovat kuuluneet hallituksen keskeisiin tavoitteisiin.

Nyt hallituksen tien ollessa puolivälissä poliittisessa keskustelussa on enenevästi merkkejä siitä, että hyvinvointivaltio nousee vastaiskuun. Kannustavuuskeskustelun rinnalla esiintyy yhä useammin puhetta sosiaaliturvan jälkeensä jääneisyydestä, köyhyydestä ja hyvinvointipalvelujen tilanteesta. Poliittisen opposition lisäksi myös hallituspuolueiden riveissä on kasvavaa halua puuttua paitsi talousarvioiden sisältöön myös kehyksiin. Saattaa olla, että hallitusohjelman tavoite pitää valtion menot reaalisesti vuoden 1999 tasolla koko hallituskauden ajan joutuu vielä kovalle

koetukselle. Viimeistään seuraavan hallituksen ohjelmaa koskevissa keskusteluissa nousee esille kysymys hyvinvointipolitiikan voimavaroista. Näitä valmistelua tehdään jo.

Syyt hyvinvointivaltion vastaiskuun ovat ymmärrettävät. Velanhoito- ja veroalestrategia ovat tuoneet kansalaisille ostovoimaa ja kohentaneet valmiutta kohdata taantuma ja ikääntymisestä aiheutuvat tulevaisuuden haasteet, mutta myös luonnostelemani kielteiset seuraukset ovat pitkälti toteutuneet. Eriarvoisuus on kasvanut, suhteellinen köyhyys lisääntynyt ja monet hyvinvointipalvelut ovat edelleen ongelmissa samaan aikaan, kun talous kasvaa vuodesta toiseen ripeästi. Suomen sosiaalimenot ovat jo painuneet EU-maiden keskitasolle ja jopa sen alapuolelle, jos tarkastellaan nettososiaalimenoja. (Suomessa ja muissa Pohjoismaissa valtaosa sosiaalisista tulonsiirroista on veronalaista tuloa toisin kuin EU-maissa yleensä.) Sosiaaliturvamme taso ei EU-vertailussa ole erityisen mairitteleva, mutta tasa-arvoa ja köyhyyden vähentämistä se tukee edelleen huomattavasti tavanomaista paremmin.

Kolmatta strategiovaihtoehtoaani kutsuin hieman epäonnistuneesti takaisin 80-luvulle -strategiaksi. Paluusta entiseen ei ole kuitenkaan kysymys. Tilanne on monessa suhteessa erilainen kuin vielä pari vuosikymmentä sitten. Suomi on osa Euroopan unionia ja aiempaa avoimempaa maailmantaloutta, jossa tuotannontekijät ja erityisesti pääoma liikkuvat herkästi tuottavia investointikohteita etsien. Pienen kansantalouden mahdollisuudet pitää yllä tavanomaista kovin paljon korkeampaa veroastetta ovat heikentyneet. Suomen väestörakenteen nopea muutos on jo lähellä ja vaatii varautumista.

Kun kyse ei ole paluusta 1980-luvulle, niin on tarkkaan pohdittava, millaisiin uudistuksiin hyvinvointivaltion vastaiskun energia suunnataan. Ehdotan kahta seikkaa: hyvinvointipalveluiden voimavarojen turvaamista ja perusturvan tason parantamista. Sosiaali- ja terveyspalveluiden ongelmia ei ratkaista tiukentamalla normiohjausta tai korvamerkityin valtionavuun (vaikka niitäkin voidaan harkita erityisissä kysymyksissä), vaan lisäämällä voimavaroja vaikeimmissa tilanteissa oleviin palveluihin, joita ovat vanhustenhuolto ja mielenterveyspalvelut. Perusturvan (ensi sijassa työmarkkina- ja toimeentulotuen) taso riittää, jos tuen tarve on lyhytaikainen ja tuen saaja elää nuhteetta nautintoaineita (alkoholia ja tupakkaa) liiemmin käyttämättä ja on muutoinkin ovela urbaani kuluttaja, joka tietää, mistä mitäkin saa halvalla. Se ei riitä, jos tuen tarve on pitkäaikainen. Köyhyyden vähentäminen edellyttää perusturvan parantamista.

Kohdennettu hyvinvointivaltion kohennus on tarpeen.

HANNU UUSITALO